

Eurojuna ja elintarviketalous*

SAMULI SKURNIK

1. Kauaskantoinen ratkaisu

Teema »Ehdimmekö eurojunaan?» sisältää monia tärkeitä ja ajankohtaisia kysymyksenasetteluja. Ensimmäinen ja tärkein kysymys on Suomen valinnat suhteessa integroituvaan Länsi-Eurooppaan. Toinen otsikkoon sisältyvä implisiittinen kysymyksenasettelu on, millaisella asenteella meidän täytyisi integraatiokysymystä lähestyä. Onko Suomi pakkoraossa, vai onko kysymyksessä aito strateginen valintatilanne?

Brüsselin suunnalta viime aikoina saatavissa ollut tieto EY:n suhtautumisesta EFTA-maiden jäsenanomusten käsittelyyn viittaa siihen, että EY:n aikataulukaaavailujen osalta vastaus otsikkokysymykseen on myönteinen. Jos Suomi haluaa aloittaa omat jäsenyysneuvottelunsa yhdessä Ruotsin ja Itävallan (mahdollisesti myös Sveitsin) kanssa, niin siihen junaan ehtii kyllä vielä mukaan. Ehtona näyttää olevan kuitenkin se, että Suomi tekee omalta osaltaan päätöksensä jäsenanomuksen jättämisestä ennen seuraavaa kesälomakautta.

Kokonaan toinen asia on, onko meillä itselämme mahdollisuuksia saada tämän aikataulun puitteissa asiallisessa järjestyksessä aikaan omat sisäiset linjapäätöksemme. Pääkysymys onkin, olemmeko ylipäänsä valmiit tuon kauaskantoisen päätöksen nyt tekemään.

Vaikka Suomi on johdonmukaisesti jo 1950-luvulta lähtien noudattanut kauppapolitiikassaan linjaa, johon EY-jäsenyyden voisi ajatel-

la sopivan hyvinkin luontevana jatkoaskeleena, ja vaikka tähänastiset kokemuksemme ovat olleet pääsääntöisesti myönteisiä, on liittymisen ylikansallista päätöksentekoa merkitsevään ja toistaiseksi vailla lopullista muotoa olevaan EY:hyn niin periaatteellinen ja laajavaikutteinen päätös, että sitä ei saa ottaa itsestäänselvytenä.

Tästä viimeksi mainitusta näkökulmasta kritisoin hieman myös tämän tilaisuuden teemaksi valittua otsikkoa. Se ei mielestäni anna aivan oikeaa vaikutelmaa Suomen päätöksenteon lähtökohdista. On hyvin tärkeää, että tätä kansallisesti ratkaisevan tärkeää päätöstä ei tehdä hetken mielijohteesta, todellisuutta yksinkertaistavien mielikuvien, tunnepitoisten mieltymysten tai pelkästään ulkopuolisten aikataulukujen perusteella.

Itse lähdän siitä, että Suomen mahdollisella EY-jäsenyydellä olisi sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia. Kysymys on nyt siitä, miten nämä eri suuntaiset vaikutukset suhtautuvat kokonaisuutena ja eri väestöryhmien osalta toisiinsa, ja myös siitä, missä määrin jäsenyyden myönteisillä vaikutuksilla voidaan kompensoida kielteisiä vaikutuksia. Lopullinen päätös on tehtävä huolellisen, omista lähtökohdistamme ja kansalliset edut mahdollisimman pitkälle turvaamaan pyrkivän valmistelun pohjalta. Omalta osaltani pidän hyvin tärkeänä, että päätöstä valmisteltaessa lähdetään tässä vaiheessa siitä, että olemme todella aidosti valintatilanteessa suhteessamme syvenevään euroin-tegratioon.

Koko ajan on pidettävä mielessä myös se, että tehtävä päätös, kallistuipa se kumpaan

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisen Yhdistyksen kokouksessa 29. 10. 1991.

suuntaan tahansa, on poikkeuksellisen kauaskantoinen. EY-jäsenyyden hakeminen on uusi linjavalinta, josta ei ole paluuta. Vastaavasti jäsenyysvaihtoehdon hylkääminen tässä vaiheessa saattaa sulkea Suomen EY:n sisäpiirin ulkopuolelle hyvin pitkäksi aikaa eteenpäin.

Toinen näkökohta, mitä päätöksentekovalmiuteemme tulee, liittyy asian psykologiseen ulottuvuuteen. Vaikka tekninen ja ehkä tietopohjainenkin päätöksentekovalmius olisi olemassa, tarvitaan käytännön päätöksentekoon selvää kansallista tahtotilaa ja myös kansan syvien rivien asenteellista valmiutta. Tästä viimeksimainitusta valmiudesta en ole itse lainkaan vakuuttunut.

Haluaisin rohkaista päätöksentekijöitämme ja päätöksiä valmistelevia asiantuntijoita siihen, että valmisteluja tehtäisiin tässä vaiheessa korostetun avoimesti ja ennakkoluulottomasti, kaikki ratkaisuvaihtoehdot aidosti auki pitäen. Suomi on järjestänyt suhteensa EY:hyn jo aikaisempien vapaakauppasopimusten ja nyt viimeksi ETA-sopimuksen perusteella niin hyväle mallille, että jättäytyminen EY:n täysjäsenyyden ulkopuolelle ei merkitse välitöntä kansallista katastrofia.

Edellä sanotulla en kuitenkaan halua kiistää sitä, etteikö Itävallan, Ruotsin ja mahdollisesti Sveitsin jäsenanomusten käsittelyaikataulu ole Suomen kauppapoliittisen valmistelun kannalta huomioon otettava asia. On selvää, että mikäli Suomi on tässä vaiheessa päätymässä EY-jäsenyyden kannalle, on kansallisten etujemme mukaista, että neuvottelut EY:n kanssa käydään muiden EFTA-maiden rinnalla. Merkitystä, vähintäänkin psykologisella tasolla, on myös muodostumassa olevilla yleiseurooppalaisilla asetelmilla, eli esimerkiksi sillä, millaisessa joukossa Suomi jatkossa olisi, mikäli se tässä vaiheessa jäisi EY:n ulkopuolelle.

2. EY ja Suomen maatalous

Tähän mennessä maatalous on pidetty pääsääntöisesti Suomen ja myös muiden EFTA-maiden kauppapoliittisten sopimusjärjestelyjen ulkopuolella. Päätös pitää maatalous myös juuri päättyneiden ETA-neuvottelujen ulkopuolella

oli siis hyvin tietoinen valinta. Se perustui arvioon siitä, että jo ETA-järjestelyn avulla EFTA-maat pääsevät osalliseksi pääosaan niistä taloudellisista eduista, joita yhteisön jäsenyys sisämarkkinoiden vuonna 1993 toteutettuna jäsenmailleen tarjoaa.

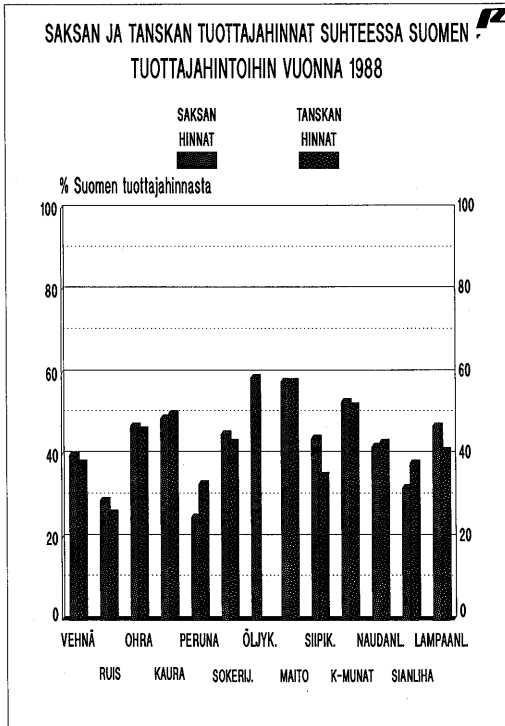
Suomelle seuraava integraatioaskel, EY:n täysjäsenyys, olisi maatalouden ja laajemminkin, koko elintarviketalouden kannalta huomattavasti ongelmallisempi: EY-jäsenyyden aiheuttamat sopeutumispaineet ovat tähänastisten selvitysten perusteella selvästi keskimääräistä suurempia nimenomaan näillä talouselämän osa-alueilla. Ainakin lyhyellä tähtäyksellä on hyvin vaikea kiistää sitä väitettä, että maa- ja elintarviketalous olisivat elinkeinosektoreina selvä karsijointi, mikäli Suomi liittyisi EY:n täysjäseneksi. Tämän lisäksi, ja osittain tähän liittyen, näiden sektoreiden piirissä toimivat ihmiset suhtautuvat kielteisesti ja pelolla EY-jäsenyyden avaamiin uhkaaviin näköaloihin.

Pellervon taloudellisessa tutkimuslaitoksessa on tehty alustavia selvityksiä siitä, mitä maamme liittyminen EY:n täysjäseneksi merkitsisi Suomen maatalouselinkeinolle. Selvitysten perusviesti on suunnaltaan hyvin selkeä. Maatalouden tuottajahinnat putoaisivat nykyisestä noin puoleen (*kuvio 1*). Kun vaikutus maatalouden tuotantokustannuksiin olisi huomattavasti vähäisempi ja tulisi hitaammin, joutuisivat maatilat vakavaan kannattavuus- ja rahoituskriisiin (*kuvio 2*).

Näiden alustavien selvitysten mukaan kannattavuus heikkenisi kaikilla tuotantosuunnilla. Suhteellisesti parhaassa asemassa olisi maitotalous. Alueellisesti suurimpiin ongelmiin näyttäisivät joutuvan Etelä- ja Lounais-Suomen maatilat. Vastaavasti EY-jäsenyys olisi keskimääräistä ongelmallisempi suurille, usein nuorten viljelijöiden hallussa oleville ja siten keskimääräistä raskaammin velkaantuneille maatiloille.

EY:n nykyisten säännösten perusteella suomalaiset viljelijät eivät maamme yleisen vaurauden vuoksi pääsisi juurikaan osalliseksi niistä varsinaisista maatalouden tukitoimista, joita EY maatalousbudjettinsa kautta rahoittaa. Koska maataloustuotannon laajuus supistuisi Suomessa merkittävästi jäsenyyden myötä, jäisi

Kuvio 1. Saksan ja Tanskan tuottajahinnat suhteessa Suomen tuottajahintoihin vuonna 1988.

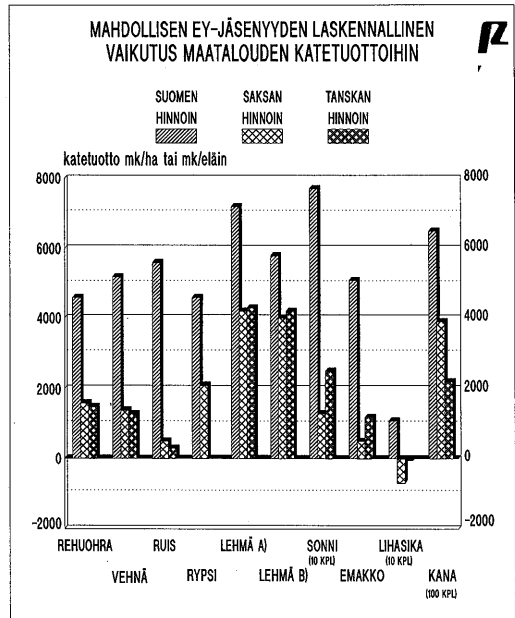
Lähde: PTT

Suomen osuus myös EY:n interventio- ja vientituesta varsin vähäiseksi. Näin ollen Suomi tulisi nyky näkymillä olemaan EY:n budjetissa selvä nettomaksaja (kuvio 3).

Maatalouden nykyisten tuottajahintatasojen kautta tarkasteltuna Suomen maatalouden lähtökohdat EY-täysjäsenyyteen sopeutumisessa olisivat huomattavasti epäedullisemmat kuin Ruotsilla ja Itävallalla (kuvio 4). Vielä Suomeakin hankalammassa asemassa ovat Norjan ja Sveitsin maatalous.

Mahdollisen EY-jäsenyyden Suomen elintarviketaloudelle aiheuttamat sopeutumisoongelmat eivät rajoittuisi pelkästään maatalouteen, vaan koskisivat myös muita elintarviketaloudessa toimivia jatkojalostuksesta ja jakelusta vastaavia yksiköitä. Kauppa- ja teollisuusministeriön ja Elintarviketeollisuusliiton toimeksiannosta viime syksynä tehty konsulttiselvitys osoitti, että maamme elintarviketeollisuuden nyky-

Kuvio 2. Mahdollisen EY-jäsenyyden laskennallinen vaikutus maatalouden katetuottoihin.

LEHMÄ ALLA JA SONNILLA SÄILÖREHUOKINTA, LEHMÄ B:LLÄ HEINÄRUOKINTA, MULLA TIVISTE-VILJARIUKINTA KUSTANNUSERISTÄ ON ALENNETTU REHU-, UUDISTUS-, LANNOITE- JA SIEMENKUSTANNUSTA SEKÄ PÄÄOMAN KORKOVAATIMUSTA

Lähde: PTT

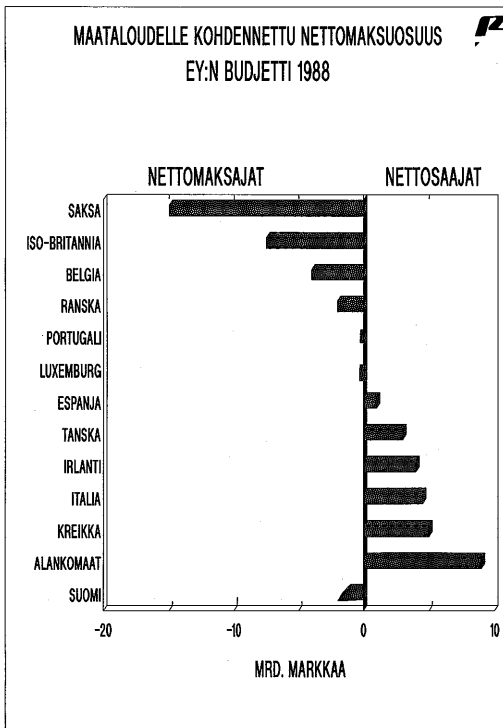
nen kilpailukyky ei useimmissa tuoteryhmissä ole alkuunkaan riittävä, jotta yrityksillämme olisi edellytyksiä menestyä Euroopan yhdentymiskehityksen myötä kiristyneessä kilpailussa (kuvio 5). Äskettäin valmistuneen vastaavan selvityksen mukaan yleiskuva on hyvin samansuuntainen myös jakeluportaan osalta.

3. Polarisoituminen vältettävä

Edellä olevaa taustaa vasten ei ole yllättävää, että väestöryhmien integraatioasenteet ovat nykyisellään varsin jyrkästi polarisoituneet. Kielteisimmän ja epäluuloisimman yhteiskuntamme kansainväliseen avautumiseen suhtautuvat nimenomaan maataloudesta välittömästi toimeentulonsa saavat ihmiset (kuviot 6 ja 7).

Yhteiskuntapoliittiselta kannalta tähän polarisoitumisilmioon on syytä suhtautua erittäin

Kuvio 3. Maataloudelle kohdennettu nettomaksu-
osuus EY:n budjetissa 1988.

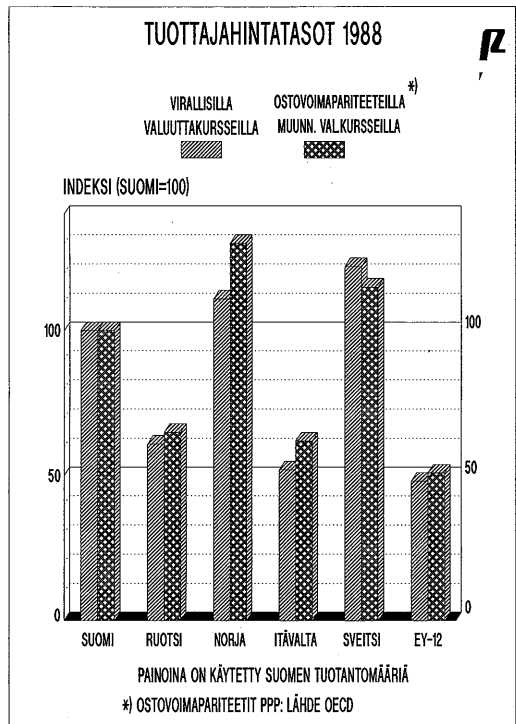

Lähde: PTT

vakavasti, varsinkin siinä tapauksessa, että Suomi päätyisi ensi keväänä Itävallan, Ruotsin ja Sveitsin rinnalle hakemaan EY:n täysjäsenyyttä. Yleisen yhteiskuntasovun kannalta nykyinen mielipiteiden hajautuminen ja polarisoituminen ei voi olla tervettä, eikä lupaa hyvää jatkoon osalta.

On ilman muuta selvää, että päätökset Suomen mahdollisesta EY-jäsenyydestä tehdään muilla kuin maatalouspoliittisilla perusteilla. On kuitenkin tärkeää, että niin päätöksentekijöillä kuin myös kansalaisilla laajemminkin on ennen lopullisten päätösten tekoa mahdollisimman monipuolinen ja todenmukainen kokonaiskuva EY-jäsenyydellä saavutettavista taloudellisista hyödyistä ja haitoista sekä siihen liittyvistä muista, ehkä vaikeammin mitattavista, mutta silti tärkeistä näkökohdista. Aivan samalla tavalla tärkeää on tietenkin olla perillä myös

Kuvio 4. Maatalouden tuottajahintatasot 1988.

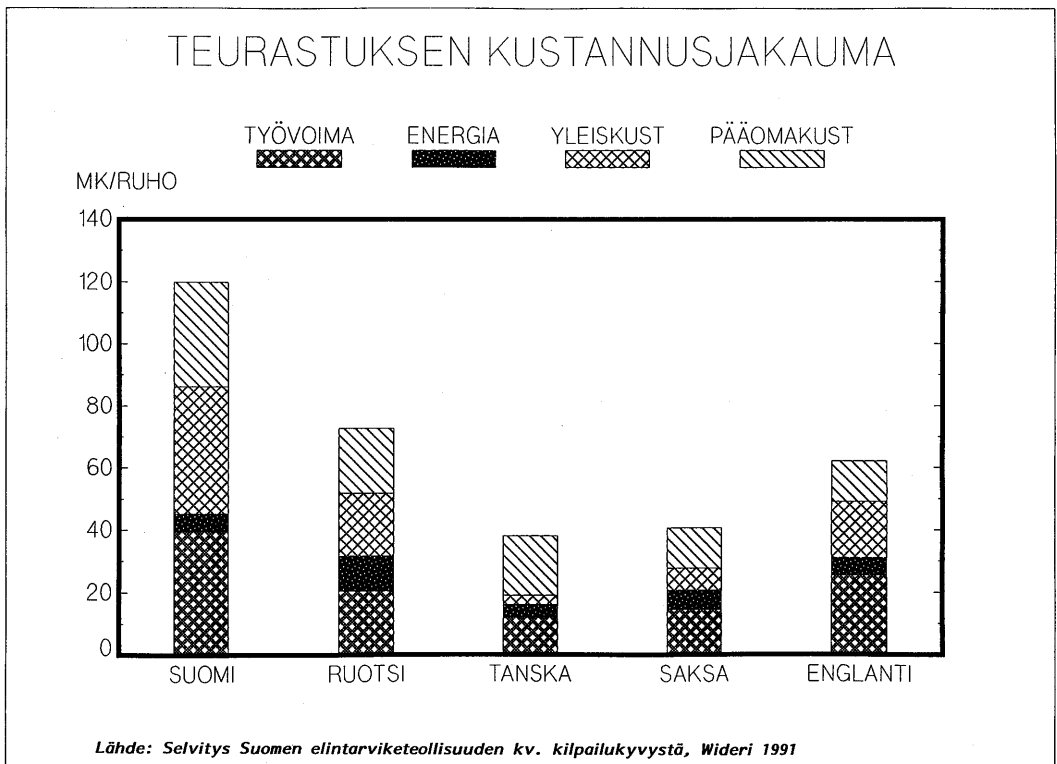
Lähde: PTT

niistä kansallisista riskeistä, joita jättäytyminen tässä vaiheessa laajenevan EY:n ulkopuolelle merkitsisi Suomen kannalta.

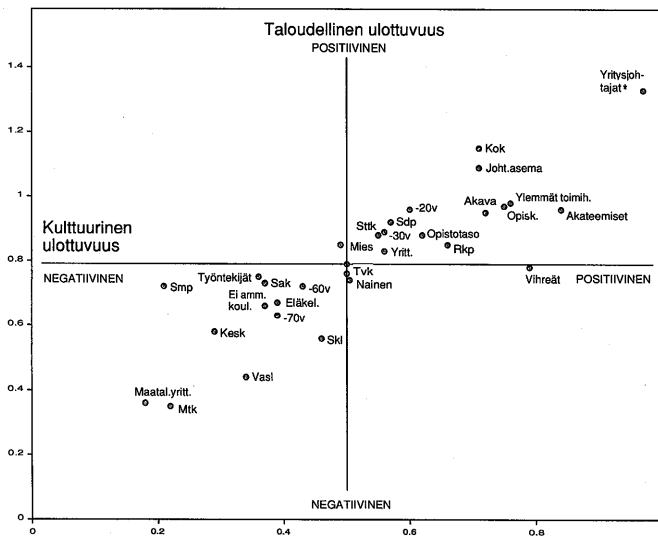
On myös tärkeää huolehtia siitä, että koko kansa voi tukea tai edes ymmärtää tehtäviä päätöksiä. Vielä tällä hetkellä EY-jäsenyys jakaa kansalaiset vaarallisella tavalla kahtia. Asenneilmaston terveen kehittymisen kannalta on hyvin oleellista, että mahdollista EY-jäsenyyttä ei tarkastella pelkästään myönteisenä ja ongelmattomaan vaihtoehtona. Sitähän se ei tosiasiallisesti ole. Kysymys on tällöin siitä,

- kuinka hyvin ongelmat kyetään ratkaisuun,
- kuinka merkittävät saavutettavat taloudelliset hyödyt ovat haittoihin nähden,
- ja miten ne kansalaiset ja sektorit, joille mahdollinen jäsenyys on välittömiltä vaiku-

Kuvio 5. Teurastuksen kustannusjakauma

Lähde: Widén

Kuvio 6. Väestöryhmien integraatioasenteet taloudellisella ja kulttuurisella dimensiolla (summamuuttujakeskiarvot, origo = koko väestö keskimäärin).

Lähde: EVA

* Yritysjohdajien sijaintipiste on laskettu erillisestä, samaan kysymyksenasetteluun perustavasta yritysjohtaja-aineistosta. Sen tulokset julkaistaan erikseen.

tuksiltaan epäedullinen, voivat päästä osalliseksi niistä myönteisistä vaikutuksista, joiden eteen he joutuvat yhteisen hyvän nimissä uhrautumaan.

4. Sopeutumisstrategia elintarviketaloudelle

Nykytietämyksen perusteella on aivan selvää, että elintarviketaloudelle EY-jäsenyys on huomattavasti ETA-järjestelyä epäedullisempi. Tämä vaatii luonnollisesti määrätietoista kotimaista rakennesopeutusta, joka onkin päässyt jo nyt monilla elintarviketalouden lohkoilla hyvään alkuun. Jotta sopeutumista voitaisiin näistä lähtökohdista jatkaa, pitää ongelmakohdat mahdollista neuvotteluprosessia ajatellen jo etukäteen tunnistaa ja myös mahdollisimman laaja-alaisesti tiedostaa. Ongelmat eivät ole suomalaisen maatalo- ja elintarviketalouden tai näillä sektoreilla toimivien yrittäjien vika, eikä heitä saa tämän vuoksi jättää yksin näiden kansallisen strategiatason ongelmien kanssa. Osana EY-valmistelua Suomen maataloudelle on laadittava oma EY-strategia. Suomi tarvitsee EY-jäsenyysvaihtoehdossa yleisemminkin aktiivisen kansallisen Suomi-strategian. Tähän strategiaan pitäisi sisältyä elintarviketalouden osalta mm. seuraavat seikat, joista jäsenyysneuvotteluissa olisi pidettävä huolta.

a) Sopeutumisaikataulut/siirtymäajat

— Maatalous: vähintään 10—15 vuotta ja tuotannonaloittain eriyttäen, jolloin kustannustason ja rakenteiden sopeuttaminen olisi mahdollista viedä läpi ilman kohtuutonta räsitusta.

— Elintarviketeollisuus: vähintään 5—10 vuotta.

b) Rakennesopeutus

— Omavaraisuusnäkökohta menettää EY:n puitteissa merkityksensä, joten maataloudelle on varmistettava mahdollisuus panostaa ja laajentaa kilpailukykyisimmille tuotantosektoreille, esimerkiksi maitosektoriin (kiintöjärjestelmä joustavaksi).

c) Maatalouden erityispiirteet

— Maantieteellis-ilmastollisista syistä Suomen talous toimii »vuoristo-olosuhteissa». Tämä tulisi ottaa neuvotteluissa huomioon mm. siten, että EY:n sisäisissä tuki- ja tulonsiirtojärjestelmissä Suomen kansantalouden erityisongelmat ja erityispiirteet tulevat jatkossa riittävän painokkaasti esille. Vastaavasti EY-jäsenyys on otettava huomioon myös kansallisessa maatalouden tukipolitiikassa, jonka merkitys on myös EY:n puitteissa kasvamassa.

5. Lopuksi

Kuten edellä olevasta ilmenee, täsmentynyt vastaukseni otsikkokysymykseen, »Ehdinmekö eurojunaan», on elintarviketalouden näkökulmasta varsin empivä. Ongelmana ei ole niinkään tiedossa oleva yleisaikataulu kuin se, olemmeko kansakuntana sekä asenteellisesti että konkreettisesti riittävästi valmistautuneet menemään mukaan tuohon junaan ja pysymään sen kyydissä myös siitä eteenpäin. Selvää on, että yksin ja pelkästään omin voimin maamme elintarviketaloudessa toimivat yrittäjät eivät edessä olevista muutosvaatimuksista selviä. Jos Suomi päättää hakea EY-jäsenyyttä, edellyttää se näin ollen samalla päätöstä siitä, että elintarviketalouden muutosprosessista huolehditaan yhteisvoimin ja osana kansallista Suomi-strategiaa.